

Prezidenta pienākumiem jāpaliek, vēlēšanu sistēma jāmaina

JĀNIS DINĒVIČS,
LATVIJAS SOCIĀLDEMOKRĀTISKĀS
STRĀDNIEKU PARTIJAS
PRIEKŠSĒDĒTĀJS, RĪGAS VICEMĒRS

Vēl nepilns mēnesis, un Latvija tiks pie jauna prezidenta — trešā atjaunotās neatkarības gados, septītā —, kopš mūsu valstij vispār bijuši un ir prezidentij. Diemžēl septiņi šoreiz nav izrādījušies laimes skaitlis, jo tieši septītais Latvijas brīvvalsts prezidents amatā stāsies, teiksim diplomātiski, visai diskutablos sabiedriski politiskos apstākļos, kas izraisījuši ne mazums asu diskusiju ne tikai politiķu un tiem pietuvināto aprindās, bet visā sabiedrībā kopumā.

Daži secinājumi pēc vēlēšanām

Laikam pēc kaujas nav vērts vicināt dūres, atceroties, kā un kāpēc bija visai lielie nesmukumi ap prezidenta kandidatūru izvirzīšanu, diskusijām medijos un sabiedrībā. Nav vērts vēlreiz iztīrīt arī pašas vēlēšanas un ap Saeimas namu notikušās vārdu kaujas, kurās gan viens, gan otrs kandidāts dabūja pa dubļu šaltij... Pašreiz var tikai novēlēt Zatlēra kungam veiksmi darbā, kurā viņam nāksies pierādīt visai sabiedrībai, ka viņš tiešām var būt neatkarīgs un neiespaidojams dažādu jautājumu risināšanā. Galvenie secinājumi ir pavisam citi (par tiem ilgi spriedām arī pagājušās nedēļas beigās notikušajā LSDSP kongresā).

Pirmkārt, beidzot ir pienācis brīdis panākt nepieciešamās izmaiņas Satversmē, kas noteiktu, ka Latvijas Valsts prezidentam tomēr jātiec ievēlēt visas tautas vēlēšanās. Tas ļautu izvairīties no liekām diskusijām par to, kam un kā pēc kā prezidents būs spiests «teikt paldies» ar savu darbību, ļaus prezidentam būt tam, kam patiesi jābūt valsts augstākajai amatpersonai — ārpus konjunktūras, varas un partiju strīdiem stāvošam, spējīgam pieņemt konkrētajai koalīcijai vai Saeimas sastāvam nepatīkamus un pat pretējus lēmumus.

Otrkārt, vispārējās prezidenta vēlēšanas ļautu izvairīties no sabiedrības sadalīšanās teju vai naidīgās un principiāli uz kompromisem nespējīgās noietnēs, jo šādu vēlēšanu rezultāti nav diskutējami tāpēc, ka lēmumu būs pieņēmusi pati tauta. Tātad zudis pats strīds ābols — vai, cik, kā un kāpēc viens kandidāts labāks (sliktāks) par otru, trešo un ceturto.

Treškārt, vispārējās prezidenta vēlēšanas nebūtu vienas dienas un pat ne mēneša process. Tāpat daudz mazākas iespējas ietekmēt procesus būtu arī atsevišķiem politiķiem, partijām un pat mediju grupām, jo, par laimi, mums Latvijā ir izveidojusies itin pozitīva situācija mediju jomā — ir pietiekami plaša viedokļu dažādība, ir neatkarīgi mediji un ir pietiekami daudz politisku analitiķu, kas atklātās politiskās diskusijās prezidenta kampaņas ietvaros spētu izdiskutēt jebkuru sāpīgu jautājumu, kas šajā situācijā vispār nebija iespējams — pārāk īss izrādījās brīdis no izvirzīšanas līdz vēlēšanām. Un — nebūsim arī naivi — kandidāti varēja faktiski atbildēt jebko uz jebkuru jautājumu, bet rezultāts bija izšķirts jau iepriekš.

Un, visbeidzot, ceturtkārt, tautas vēlēts prezidents būtu labs pārbaudījums gan pašiem kandidātiem, gan sabiedri-

=Diena=

2007. - 25. jūnijs

Zīmējums — Ernests Kļaviņš, Diena

bai kopumā (par to nedaudz vēlāk).

Atklātas un ilglaicīgākas kampaņas ļautu izvairīties no sasteigta, nepārskatāma un pat bezjēdzīga strīdiņu procesa — nebūs slepeni tikšanās kādos kabinetos vai kafējnicās, nebūs kompromatu karu un neko neizsakošas TV debātes, kur sabiedrībai jāsaprot itin viss par kandidātiem tikai no nepilnu triju stundu publiskas diskusijas. Tautas vairākums vienkārši izteiks savu vairākuma gribu, bet mazākumam nebūs iespēju apvainoties. Un, galvenais, nepa-

vienoties par savu kandidātu.

Toreiz tieši sociāldemokrāti bija tie, kas izvirzīja ārpus partijām esošu kandidātu — Vairu Viķi-Freibergu. Tikai labvēlīga apstākļu sakritība un koalīcijas partiju ambīcijas ļāva ievēlēt to, par ko mums tagad ir lepnus vai visas pasaules mērogā... Otrreiz, kā redzams, valdošā koalīcija tādu «kļūdu» nepieļāva.

Spriedelējumi par «tautas nespēju» izvēlēties «pareizo» vairāk līdzinās diskusijām pirms vēlēšanu tiesību piešķir-

Vienīgais, kas jāmaina, fundamentāli nemainot mūsu valsts sistēmu no parlamentāras republikas uz prezidentālu republiku, ir tikai un vienīgi prezidenta ievēlēšanas kārtība

liks rūgtums, jo pašī vien būsim prezidentu ievēlējuši.

Tautas spējīgums vai nespēja

Pats absurdākais apgalvojums, ko esmu dzirdējis no šobrīd gan Saeimas pozīcijā, gan opozīcijā esošajām partijām ir tāds: tauta nespēs izvēlēties, jo tad prezidenta krēslā jau tagad sēdētu nevis Vaira Viķe-Freiberga, bet gan kāds populārs mūziķis, futbolists vai, vēl labāk, kādas uz īsu brīdi popularitāti ieguvušas sekts lideris.

Parasti kā piemērs tiek minēts tieši pašreizējās prezidentes vēlēšanu process — ja toreiz prezidentu būtu vēlējuši tauta, tad rezultāts varēja būt tieši iepriekš aprakstītais... Un te nu jāsap, ka atliek vien pagriezt vēstures ratu mazliet atpakaļ. Kas gan bija iemesls, kādēļ galu galā mēs tikām pie patiešām tik labas personības Valsts prezidenta krēslā? Iemesls, būsīm godīgi, bija tikai viens — varas partiju ilglaicīgā nespēja

šanas, piemēram, melnādainajiem ASV, kuri pašī nu nekādīgi «nespēšot pieņemt sev vajadzīgus lēmumus». Kas automātiski nozīmē, ka tādi lēmumi jāpieņem kādiem izredzētajiem, kas visu zina un redz labāk par visiem, atstājot pabērnu tautai vien vadāmas masas lomu. Ar šādu loģiku jau mēs varam apgalvot, ka vispārējās vēlēšanas jāaizmirst arī Saeimas vēlēšanu gadījumā — galu galā arī parlamentu tad varētu ievēlēt kāda pašpasludināta elitāra grupa, kas visu par visu zina labāk. Pārfrāzējot populāru teicienu: Dievs zina visu, bet mēs zinām labāk. Ja reiz dzīvojam demokrātiskā valstī, tad tautai ir jābūt tiesībām paust savu gribu tik nozīmīgā jautājumā kā Valsts prezidenta vēlēšanas. Un notikumi ap Zatlēra un Endziņa kungu divciņu to tikai uzskatāmi pierādīja.

«Uzlabot» Satversmi?

Arī otrs arguments pret vispārējām

prezidenta vēlēšanām ir ja ne tikpat absurds, tad nedaudz komisks gan. Lūk, vēlot prezidentu visai tautai, ir nepieciešams pārstrādāt visu Satversmi, kas šobrīd patiešām ir sabalansēta un demokrātiskai parlamentārai valstij atbilstoša.

Arī šis arguments neiztur nekādu kritiku. Proti, Satversme šobrīd divos pantos nosaka Valsts prezidenta ievēlēšanas kārtību, pārējais par prezidentu teiktais ir attiecināms vien uz prezidenta pilnvarām un varas sadalījumu starp prezidentu, Saeimu un Ministru kabinetu. Šis «pārējais» ir ļoti apmierinošs un nebūt neprasās pēc radikālām pārmaiņām. Līdz ar to vienīgais, kas jāmaina, fundamentāli nemainot mūsu valsts sistēmu no parlamentāras republikas uz prezidentālu republiku, ir tikai un vienīgi prezidenta ievēlēšanas kārtība.

Un šādā izpratnē nav nepieciešams ne piešķirt prezidentam kādas ārkārtas pilnvaras, ne arī mainīt varas sadalī, kāda tā ir Latvijā šobrīd. Prezidentam jau tā ir plašas iespējas ietekmēt ne tikai mūsu valsts ārpolitiskās nostādnes, bet arī iekšpolitiskās norises.

Viss patiesībā ir vienkārši — Saeimā pie varas esošie politiskie spēki negrib atdot tautai tiesības pašiem izvēlēties savu augstāko priekšstāvi. Bet, esmu pārliecināts, mūsu vēlētaji ir pelnījuši tiešā veidā — vispārējās prezidenta vēlēšanās — izlemt, kas tad būs Latvijas tēla nesējs ārpolitikā un kas varētu risināt arī iekšpolitiskās problēmas. Var teikt visai skaļi — šāda prezidenta darbībām būtu cits svars, jo aiz katra lēmuma būtībā būs visu vēlētaļu mandāts.

Tieši tāpēc Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija jau ir sākusī parakstu vākšanu par referendumu ierosināšanu šajā jautājumā: Latvijas sabiedrība jau sen ir politiski nobriedusi, lai varētu ievēlēt savu, es teiktu, tautas prezidentu. ♦